

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

KEREITE YA 12

SESOTHO PUO YA LAPENG (HL)

PAMPIRI YA 2 (P2)

PUDUNGWANA 2013

MATSHWAO: 80

NAKO: dihora tse 2½

Pampiri ena e na le maqephe a 22.

DITAELO HO MOHLAHLAHOBUWA

1. Bala dintlha tse hlahellang leqepheng lena ka hloko PELE o qala ho araba dipotso.
2. O se ke wa latella ho bala pampiri yohle. Tadima pele karolo e hlahisang dikahare tsa pampiri leqepheng le latelang lena, mme o tshwaye dinomoro tsa dipotso tse botsitsweng dibukeng tseo o ithutileng tsona selemong sena. Ka mora hoba o etse sena, bala dipotso tseo mme e be o kgetha tseo o ratang ho di araba.
3. Pampiri ena e arotswe DIKAROLO tse THARO, e leng:

KAROLO YA A:	Dithothokiso	(30)
KAROLO YA B:	Padi/Novele	(25)
KAROLO YA C:	Tshwantshiso/Terama	(25)
4. Araba dipotso tse HLANO kaofela: Tse THARO (3) KAROLONG YA A, E LE NNGWE (1) KAROLONG YA B le E LE NNGWE (1) KAROLONG YA C ka mokgwa ona:

KAROLONG YA A: DITHOTHOKISO
Dithothokiso tseo o ithutileng tsona– Araba dipotso tse PEDI.
Tseo o sa ithutang tsona – Araba potso E LE NNGWE.

KAROLONG YA B: PADI/NOBELE/NOVELE
Araba potso E LE NNGWE.

KAROLONG YA C: TSHWANTSHISO/TERAMA
Araba potso E LE NNGWE.
5. KGETHO YA DIPOTSO MABAPI LE KAROLO YA B (PADI) LE YA C (TERAMA)
  - Araba dipotso tsa padi le terama tseo o ithutileng tsona FEELA.
  - Araba potso E LE NNGWE E TELELE le E LE NNGWE ya dipotso TSE KGUTSHWANYANE. Haeba o araba potso e telele KAROLONG YA B, o lokela ho araba dipotso tse kgutshwanyane KAROLONG YA C. Haeba o araba potso e telele KAROLONG YA C, o lokela ho araba dipotso tse kgutshwanyane KAROLONG YA B.
6. Sebedisa lenanennetefatso le leqepheng la 5 ho o thusa ho nnetefatsa kgetho ya dipotso tsa hao.
7. BOLELELE BA DIKARABO
  - Dipotso tse telele tsa Dithothokiso di lokela ho arajwa ka mantswe a 250–300.
  - Dipotso tse telele tsa Padi le Terama di lokela ho arajwa ka mantswe a 400–450.
  - Bolelele ba dikarabo tsa dipotso tse kgutshwanyane bo tla laolwa ke kabo ya matshwao. Tsepama potsong mme o se ke wa tswa lekoteng.

8. Latela ditaelo tse qalong ya karolo ka nngwe ka hloko.
9. Nomora dikarabo tsa hao jwalo ka ha dipotso di nomorilwe pampiring ena ya dipotso.
10. Qala karolo E NNGWE le E NNGWE leqepheng le LETJHA, mme o sehe mola qetellong ya karolo ka nngwe.
11. Ngola ka mongolo o makgethe mme o balehang.
12. Sebedisa nako ya hao ka mokgwa o latelang:
  - Metsotso e 40: KAROLO YA A
  - Metsotso e 55: KAROLO YA B
  - Metsotso e 55: KAROLO YA C

LEQEPHE LA DIKAHARE

Dintlha tse hlahisitsweng leqepheng lena di tla o thusa ho kgetha dipotso tseo o ratang ho di araba ntle le ho qobelleha hore o bale pampiri yohle.

KAROLO YA A: DITHOTHOKISO

Dithothokiso tseo mohlalobuwa a ithutileng tsona: Araba dipotso TSE PEDI feela ho tsena.

NOMORO YA POTSO	MOFUTA WA POTSO	MATSHWAO	NOMORO YA LEQEPHE
1. Mahlomola a Afrika	Mofuta wa potso e telele (ya moqoqo)	10	6
2. Re ka kgona	Mofuta wa dipotso tse kgutshwanyane	10	7
3. Diteboho	Mofuta wa dipotso tse kgutshwanyane	10	8
4. Setsokotsane	Mofuta wa dipotso tse kgutshwanyane	10	9
Thothokiso eo mohlalobuwa a sa ithutang yona: Araba potso E LE NNGWE ho tse pedi tsena.			
5. Le kotutse lapeng leso	Mofuta wa potso e telele (ya moqoqo)	10	10
6. Le kotutse lapeng leso	Mofuta wa dipotso tse kgutshwanyane	10	11

KAROLO YA B: PADI/NOVELE

Araba potso E LE NNGWE feela bukeng eo o ithutileng yona.

7. <i>Botsang lebitla</i>	Mofuta wa potso e telele (ya moqoqo)	25	12
8. <i>Botsang lebitla</i>	Mofuta wa dipotso tse kgutshwanyane	25	12
9. <i>Diepollo</i>	Mofuta wa potso e telele (ya moqoqo)	25	14
10. <i>Diepollo</i>	Mofuta wa dipotso tse kgutshwanyane	25	14
11. <i>Mme</i>	Mofuta wa potso e telele (ya moqoqo)	25	16
12. <i>Mme</i>	Mofuta wa dipotso tse kgutshwanyane	25	16

KAROLO YA C: TSHWANTSHISO/TERAMA

Araba potso E LE NNGWE feela bukeng eo o ithutileng yona.

13. <i>Seyalemoya</i>	Mofuta wa potso e telele (ya moqoqo)	25	18
14. <i>Seyalemoya</i>	Mofuta wa dipotso tse kgutshwanyane	25	18
15. <i>Haeso Mafotholeng</i>	Mofuta wa potso e telele (ya moqoqo)	25	20
16. <i>Haeso Mafotholeng</i>	Mofuta wa dipotso tse kgutshwanyane	25	20

LENANENNETEFATSO

Sebedisa lenanennetefatso lena qetellong ho nnetefatsa hore na efela o arabile dipotso tse hlokehang.

KAROLO YA	NOMORO TSA DIPOTSO	PALO YA DIPOTSO TSE LOKELANG HO ARAJWA	TSHWAYA (✓)
A: DITHOTHOKISO (<i>tseo o ithutileng tsona</i>) (Potso e telele (ya moqoqo) KAPA dipotso tse kgutshwanyane)	1–4	2	
A: DITHOTHOKISO (<i>tseo o sa ithutang tsona</i>) (Potso e telele (ya moqoqo) KAPA dipotso tse kgutshwanyane)	5–6	1	
B: PADI/NOVELE (Potso e telele ya moqoqo KAPA ya dipotso tse kgutshwanyane)	7–12	1	
C: TSHWANTSHISO/TERAMA (Potso e telele ya moqoqo KAPA ya dipotso tse kgutshwanyane)	13–16	1	
PALO YOHLE YA DIPOTSO TSE LOKELANG HO ARAJWA.		5	

ELA HLOKO: O tshwanetse hore o be o arabile potso E LE NNGWE KAROLONG YA B le potso E LE NNGWE KAROLONG YA C tseo e leng mofuta wa potso e telele (ya moqoqo) le mofuta wa dipotso tse kgutshwanyane dikarolong tsena.

KAROLO YA A: DITHOTHOKISO

Karolong ena o botsitswe dithothokiso tse TSHELETSENG (POTSO YA 1–6). Araba dipotso tse THARO feela.

ELA HLOKO:

Kgetha mme o arabe dipotso tse PEDI feela dithothokisong tseo o ithutileng tsona selemong sena (POTSO YA 1 ho isa ho POTSO YA 4); e be o tswela pele ho kgetha le ho araba potso E LE NNGWE feela dithothokisong tseo o sa ithutang tsona (POTSO YA 5 le POTSO YA 6).

POTSO YA 1

Bala qotso ena ka hloko, e be o araba dipotso tse e latelang.

Mahlomola a Afrika – T Leballo

- 1 Utlwang seboko sa Afrika ho hlomola,
- 2 Utlwang sello sa Afrika ho haula,
- 3 Seboko ke sa masea nthwana tsa batho,
- 4 Sello ke sa basadi bathwana ba batho,
- 5 Masea a lla sa mmokotsane sello,
- 6 Basadi ba lla tsa masisapelo dillo.

- 7 Mmaditlhofa ya tswela le moleketla,
- 8 Mmantshilotshilo ya mokokotlo o sephara,
- 9 O tswetse poho tse melala e thata,
- 10 O tswetse marole a masapo a thata,
- 11 Tsweleng la hao ba antse thuto,
- 12 Fubeng sa hao ba antse bothoto.

- 13 Le hoja o le motle o kgahleha,
- 14 O kgabile ka dithaba o boheha,
- 15 Mariha o apara bosweu o tsoteha,
- 16 Hlabula o apara botala o rateha,
- 17 Ba hao bomadimabe ke ba eng?
- 18 Wa hao molato ke wa eng?

- 19 Batho kajeno ke metwaitwai,
- 20 Batho kajeno ke bohloma o hlomolle,
- 21 Ke bona bothuube ha e na tsatsa,
- 22 Ba twaila ba batla kgutso le kgotso,
- 23 Morao ba siile ditopo diphiphitha,
- 24 Morao ba siile matlo masupi.

Manolla le ho sekaseka thothokiso ena tlasa dihloohwana tsena tse latelang, o ntse o totobatsa bohlokwa ba bokgabo bo sebedisitsweng. Karabo ya hao e be mantswe a 250–300.

- 1.1 Kgetho ya mantswe.
1.2 Karaburetso.
1.3 Mekgabisothothokiso.

[10]

KAPA**POTSO YA 2**

Bala qotso ena ka hloko, e be o araba dipotso tse e latelang.

Re ka kgona – RN Phume

- 1 Re ka kgona feela ha re utlwana,
2 Re mamelana ka tsebe tse pedi;
3 Re jarelana mefokolo ya botho,
4 Re ratana ka rato la boena,
5 Nnete re ka kgona!
- 6 Re ke ke ra kgona:
7 Re sa utlwane, re sa hauhelane
8 Re sa mamelane, re behelana dikgopi;
9 Re sa ratane, re iphetotse dira.
10 Re sa jarelane sa bana ba monna
11 Nnete re ke ke ra kgona!
- 12 Bokgoni bo matla ha bo sitwe ke letho,
13 Bo sebetse sa ho beha tau setswetse,
14 Bo mohau hodima dira esita le metswalle,
15 Bo matla ho ka etsa tse mpe esita le tse ntle;
16 Bo benya sa naledi le hara la bonkantjana!
- 17 Ba madimabe ba kgonang bobee,
18 Bang ba kgona di sa thabelweng
19 Athe dithabelwang ha di natswe
20 Ba ntse ba ka di kgona!
21 Disathabelweng di a tsotwa
22 Dithabelwang di a nenwa!

- 2.1 Thothokiso ee ke ya mofuta ofe? (1)
- 2.2 Bolela bokgabo ba bothothokisi bo sebedisitsweng melathothokisong ya 7–9, mme o be o fane ka bohlokwa ba bona. (2)
- 2.3 Bolela sekapuo se sebedisitsweng molathothokisong wa 13. (1)
- 2.4 Ke bokgabo bofe bo sebedisitsweng melathothokisong ya 21–22? Sepheo sa sethothokisi ke sefe ka ho sebedisa bokgabo boo? (2)
- 2.5 Ke maikutlo afe a qholotswang ke molathothokiso wa 13? (2)

- 2.6 Akaretsa molaetsa wa thothokiso ena ka polelo e le nngwe e jereng mohopolo wa sehlooho.

(2)
[10]

KAPA

POTSO YA 3

Bala qotso ena ka hloko, e be o araba dipotso tse e latelang.

Diteboho – PM Ramathe

- 1 Diteboho ho ngwana Jeso,
- 2 Diteboho tsa thapelo ho Modimo,
- 3 Diteboho tsa moya maikutlo ho MmaJeso,
- 4 Diteboho tsa kgotso le pako ho Modimo,
- 5 Mokgathaleng wa bohetene botiabolose diheleng,
- 6 O sitwa ho ikoba le hoja mokoka lebelo a di fumane,
- 7 O sitwa le ho leboha le ha dintho di le madulong,
- 8 Ruri motho o sitwa le ho leboha metsuntsunyane
- 9 O ikgakanya le thuso e molemo,
- 10 O mathela dingakeng ho batla thuso,
- 11 Empa o lebala thuto ya mathomo,
- 12 Motho o sitwa ho dumela le ho leboha Mmuso,
- 13 O lebala mohlodi wa thuto,
- 14 Empa diteboho tsa tshepo le lerato.

- 3.1 Thothokiso ee ke ya mofuta ofe? Fana ka letshwao le le leng feela la mofuta ona wa thothokiso. (2)
- 3.2 Ke bokgabo bofe bo sebedisitsweng molathothokisong wa 8? Sepheo sa sethothokisi ke sefe ka tshebediso ya bokgabo boo? (2)
- 3.3 Ke sebetsa sefe sa bothothokisi se sebedisitsweng molathothokisong wa 6, mme bohlokwa ba sona ke bofe? (2)
- 3.4 Bontsha paterone ya raeme e hlahellang melathothokisong ya 1–4. Bohlokwa ba raeme ke bofe? (2)
- 3.5 Akaretsa mookotaba wa thothokiso ena ka polelo e le nngwe e jereng mohopolo wa sehlooho. (2)

(2)
[10]

KAPA

POTSO YA 4

Bala qotso ena ka hloko, e be o araba dipotso tse e latelang.

Setsokotsane – PM Ramathe

1	Jo, rona nthwana tsa batho,
2	Ra le bona la moepa monyolosa thaba,
3	Tsokotsane sa mohlolo ho tuba,
4	Sa tuba ho paka mapalesapelo.
5	Tsokotsane sena ke se jwang banna,
6	Ke se soto se soro sa dipolayano,
7	Tsokotsane sa diboko le menyepetsi bathong,
8	Tsokotsane sa dillo le mahlomola diphoofoolong.
9	Tsokotsane sa komello ho sotla,
10	Sa sotla tsa Ntate diruuwa,
11	Sa silafatsa a maphodi metsi,
12	Sa siya dillo le ditsikitlano tsa meno.
13	Tsokotsane sa feresana ka hara motse,
14	Mong a kgobohelwa a kgalema,
15	A re 'Ha se ye boo'
16	Phewu, tsokotsane se batlang motseng.

- 4.1 Ke bokgabo bofe bo sebedisitsweng qalong ya ditemanathothokiso tsa 2, 3 le 4? (1)
- 4.2 Bolela mokgabisopuo o hlahellang molathothokisong wa 6, o be o bolele hore o na le tshusumetso efe mookotabeng wa thothokiso. (2)
- 4.3 Bolela hore na khakhafoni e hlahisitswe jwang molathothokisong wa 14, mme o be o bolelele bohlokwa ba ho e sebedisa. (2)
- 4.4 Bolela mofuta wa karaburetso e fumanwang thothokisong ena, o be o bolele bohlokwa ba yona. (3)
- 4.5 Akaretsa mohopolo o jerweng ke melathothokiso ya 6, 7, 8 le 12 ka polelo e le nngwe feela. (2)
- [10]**

KAPA

ELA HLOKO:

Kgetha mme o arabe FEELA POTSO ya 5 kapa ya 6. O se arabe dipotso tsena ka bobedi.

POTSO YA 5

Bala qotso ena ka hloko, e be o araba potso e latelang.

Le kotutse lapeng leso – PTPK Maboea

- 1 Dihwai di a sotleha di lema,
- 2 Dihwai di a sotleha di tshosa,
- 3 Ere di kotula di be di fufuletswe,
- 4 Lefu towe, wena o lema neng na?
- 5 Lefu towe, wena o hlaola neng na?

- 6 Ha ho helwa kotulo wena o teng,
- 7 O hela kotulo e fetang ya dihwai,
- 8 Na sesiu sa hao se tsejwa ke mang?
- 9 Lefu le kotutse lapeng leso.
- 10 O hlo simolle ka yona metso ya sefate,
- 11 Wa ratha wa ya ka yena Koma.

- 12 Wa siya setloholo se apere lefifi,
- 13 Wa siya mokoloko wa dikgutsana kgudu,
- 14 Sebokong seo ha o rwale tlhong,
- 15 O eketsa o ratha le ngwana Letima,
- 16 Lona letsoho le tsheheditseng Koma,
- 17 Wa siya manyofonyofo, masisapelo.
- 18 Lefu le kotutse lapeng leso.

- 19 O so nno o fete ka Mabuaneng
- 20 Wa matswathaka lapeng la Koma,
- 21 O hlile o kenelletse makala,
- 22 Mahlaku a apesang sefate
- 23 Mengwaha e eso tlatse meno ya maoto
- 24 Lefu le kgutlile la ratha hape.

Sekaseka thothokiso ena ka ho qoqa ka dihloohwana tsena tse latelang, o be o totobatse bohlokwa ba bonono boo. Karabo ya hao e be mantswe a 250–300.

- 5.1 Mekgabisothothokiso.
- 5.2 Sehalo le maikutlo.

[10]**KAPA**

POTSO YA 6

Araba POTSO YA 6 haeba o sa ka wa araba POTSO YA 5.

Bala thothokiso ena ka hloko, e be o araba dipotso tse e latelang.

Le kotutse lapeng lesa – PTPK Maboea

- 1 Dihwai di a sotleha di lema,
- 2 Dihwai di a sotleha di tshosa,
- 3 Ere di kotula di be di fufuletswe,
- 4 Lefu towe, wena o lema neng na?
- 5 Lefu towe, wena o hlaola neng na?

- 6 Ha ho helwa kotulo wena o teng,
- 7 O hela kotulo e fetang ya dihwai,
- 8 Na sesiu sa hao se tsejwa ke mang?
- 9 Lefu le kotutse lapeng lesa.
- 10 O hlo simolle ka yona metso ya sefate,
- 11 Wa ratha wa ya ka yena Koma.

- 12 Wa siya setloholo se apere lefifi,
- 13 Wa siya mokoloko wa dikgutsana kgudu,
- 14 Sebokong seo ha o rwale tlhong,
- 15 O eketsa o ratha le ngwana Letima,
- 16 Lona letsoho le tsheheditseng Koma,
- 17 Wa siya manyofonyofo, masisapelo.
- 18 Lefu le kotutse lapeng lesa.

- 19 O so nno o fete ka Mabuaneng
- 20 Wa matswathaka lapeng la Koma,
- 21 O hlile o kenelletse makala,
- 22 Mahlaku a apesang sefate
- 23 Mengwaha e eso tlatse meno ya maoto
- 24 Lefu le kgutlile la ratha hape.

- 6.1 Thothokiso ee ke ya mofuta ofe? Hobaneng o realo? (2)
- 6.2 Ke maikutlo afe a hlahiswang ke tshebediso ya apostrofi e fumanwang melathothokisong ya 4 le 5. (2)
- 6.3 Bolela mofuta wa karaburetso o fumanwang melathothokisong ya 12 le 13 o be o hlalose kamoo karaburetso ena e amang mookotaba kateng. (3)
- 6.4 Qolla molathothokiso o le mong o bontshang mothofatso thothokisong ena. (1)
- 6.5 Akaretsa mookotaba wa thothokiso ena. (2)

[10]**MATSHWAO OHLE A KAROLO YA A: 30**

KAROLO YA B: PADI/NOVELE

Araba potso ya buka eo o ithutileng yona karolong ena.

Kgetha mme o arabe potso E LE NNGWE FEELA, ya mofuta wa potso e telele (ya moqoqo) kapa ya dipotso tse kgutshwanyane.

HOPOLA: Ha o araba potso e telele (ya moqoqo) KAROLONG YA B, o tlameha ho araba mofuta wa dipotso tse kgutshwane KAROLONG YA C.

POTSO YA 7: BOTSANG LEBITLA – KPD Maphalla

Padi e ke ke ya fihlella sepheo sa yona ntle le bahanyetsi ba mophetwa wa sehlooho. Sekaseka seabo sa baphetwa bana ba latelang o bontsha ka ho hlaka seabo sa bona bohanyetsing ba bona. Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400–450.

- Mohanuwa
- Kotsi

[25]**KAPA****POTSO YA 8: BOTSANG LEBITLA – KPD Maphalla****TEMA YA 1**

Bala qotso ena ka hloko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile ka dikahare tsa buka kaofela.

Ba qetile matsatsi a mangata moo lehaheng, e le lelapa la bona, e le lehae la bona. Ba ne ba nyenyelepa ka nako tse itseng, ba leba toropong ho ya reka dijo. Ha ba ne ba ya toropong, ba ne ba atisa ho ikgakanya.

Ha ba ntse ba le moo toropong, ba ne ba theha tsebe, ba tona mahlo. Ba ne ba tsamaya ba qwaile, ba sa iketla. Ba ne ba teana le mapolesa le masole. Kaekae ba ne ba utlwa hore ho ntse ho batlwa mooki le mokudi, ba nyametse bobedi, ha ho tsejwe moo ba leng teng. Le bona ba ne ba tlatseletsa, ba kgotsa taba ena, ba bolela ha e le mohlolo hore batho ba monyele feela jwalo ka nalete moferong.

Ka tsatsi le leng ba teana le mapolesa a ntse a lelekisa banna ba babedi bao ho neng ho thwe ba thuhile banka, ba balehile ka tjhelete e ngata. Dikebekwa tseo di ile tsa ipha dimenyane, tsa ikela le tjhelete eo.

'Mapolesa ana a jwang a tsometswang ke dikebekwa tsee tseo o ntseng o bona hore di a ithuta?' ho realo monna e mong.

'Bana ha se mapolesa,' ho realo e mong. 'Ke ba mona ba lebelang maheisi a boMmisisi.'

- 8.1 Setswalle sa Tsietsi le Tseleng se qadile neng? (1)
- 8.2 Ke tlhaketso efe eo nkgono Mmantsoteng a ileng a e fa Tsietsi nakong eo a neng a batla ho itseba hore hantlentle ke ngwana mang? (2)
- 8.3 Hlalosa se etsang hore baphetwa bana e be baleleri/dihlahlasolle tse phelang lehaheng. (2)
- 8.4 Basotho ba re, 'bitsolebe ke seromo'. Na maele ana a ile a nnetefala jwang bophelong ba Tsietsi? Hlalosa ketsahalo e le nngwe. (2)
- 8.5 Ka ntlha e le nngwe hlalosa semelo sa Kotsi, o be o tshehetse ka bopaki ho tswa pading. (3)
- 8.6 Bontsha kamoo tikoloho e amang mophetwa wa sehlooho kateng. (2)

TEMA YA 2

Bala qotso ena ka hloko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile ka dikahare tsa buka kaofela.

Ka mora lefu la Tjhaile Sekolokoto, mapolesa a ile a tswa letsholo le matla ho tsomana le mmolai wa hae. Ba ne ba mo tsoma hohle. Merung. Mawatleng. Dithabeng. Ho ne ho se ho bile ho sebediswa difofane ho nyarela le ka dikgohlong le maphaong. Lena e ne e le letsholo le ka nnang la nka sekola e le letsholo la selemo.

Tsietsi o kile a ipata nakwana. A tlohela le ho nna a nyanyaka merung. O ne a ntse a tseba hore mosebetsi wa hae o sa le moholo. Lenane la hae la boiphetetso le sa le lelelele. Dithole di sa le ngata tse hlokang ho fielwa. Ditapole di sa le ngata tse bodileng, tse lokelwang ke ho fielwa pele di bodisa lefatshe kaofela.

Ditabeng tsa maobane tsa radio ho boletswe hore batho ba itlhokomele, ba se ke ba tsamaya le bosiu hobane botlokotsebe bo iphile matla, bokweta naheng bo hlwele mekwalaba. Menyenjetsi e re e ka ka mapolesa a fumane mokotla wa diaparo mane morung. Ba bile ba fumana le monnamoholo ya boletseng hore ke tsa mohlankana e mong ya phelang hona moo morung. Mapolesa jwale leihlo la ona le morung.

Tsietsi ha a morung. O toropong. Ke monnamoholo wa kgale, ya pentjheneng.

- 8.7 Tsipane o ile a thusa Tsietsi ka eng, mme pheletso ya hae e bile efe? (2)
- 8.8 Ebe sehlohlolo sa ditaba tsa padi ee, se iponahatsa ketsahalong efe? (2)
- 8.9 Ke molaetsa ofe oo re o fumanang lengolong leo Mohanuwa a neng a le ngolletse Tsietsi? (2)
- 8.10 Ke sephetho sefe se sa lebellwang seo Mohanuwa a ileng a se fumana nakong eo a neng a fumane karabo ya lengolo le tswang ho Tsietsi? (2)

- 8.11 Ho ya ka wena, na ho ne ho nepahetse hore kgohlano ya maikutlo e iponahatsang ho Tsietsi e bake kgalefo e kaalo e neng e se e laola bophelo ba hae? (3)
- 8.12 Hlalosa kamoo leeme/tshekamelolo le kgethollo di hlahellang kateng ho ya kamoo Kotsi le Mamasolomane ba hodisitseng lapa la bona kateng. (2)
[25]

KAPA**POTSO YA 9: DIEPOLLO – T Seema**

Diepollo o hlahella e le moleleri/motwaitwai/hlahlasolle/thuube ha e na tsatsa, pading ena. Qoqa ka mookotaba wa padi ena, o ikamahantse le diketsahalo tsa ho tloha ha Diepollo a ne a sibolla hore yena ha se ngwana wa Theko le Mmamokele ho fihlela a fihla ha habo Mahlwenyeng. Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400–450. [25]

KAPA**POTSO YA 10: DIEPOLLO – T Seema****TEMA YA 1**

Bala qotso ena ka hloko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile ka dikahare tsa buka kaofela.

'Sebonwang se bonwa ke bohle! Ha re yeng, ka moreneng tjhaba sa heso. Le tswe le iponela hore moloi ha a mele ditshiba.'

Motho ya howang enwa e ne e le seepapitso. O ne a ronngwe ke morena ho bitsetsa batho ba motse kgotla. Ka matha ke shebile hore ke kgutle kapele, ke tsebe ho ya hlaha ka moreneng ke tle ke tsebe ho bona sebonwang. Ha ke hlahella sedibeng ka bona basadi ba babedi. E mong wa bona e ne e le e mong wa baahisane ba mosadimoholo. Ha ke atamela ho bona ditaba tsa fela, ka bona hantle hore mohlomong baeka ba ntse ba bua ka nna, kapa ho na le lekunutu leo ba sa batleng ha nka le utlwa.

Ra kga metsi, ra nyolohela ka motseng kaofela le basadi ba babedi bao ke ba fumaneng sedibeng. Ha re qeta ho arohana le e mong wa bona, ra tsamaisana tsela le moahisane enwa wa nkgono, re se re le babedi feela. Mosadi enwa eo ke tsamayang le yena, ke ha a qala a re: 'Motsokapere ke nkgonwao *ausinyana*.'

'Tjhe, ke kopane le yena ha ke le tseleng, ha ke ne ke ya kwana Mahlwenyeng.' Ho arabela Diepollo.

- 10.1 Maikutlo a Diepollo e bile afe nakong eo a lemohang hore '*Sebonwang se bonwa ke bohle*', e ne e le nkgono Motsokapere ya tshwerweng sakeng la Mosikatsana a sa apara letho? (1)
- 10.2 Hlalosa kamoo setswalle sa Diepollo le Mmamolete se bileng le tshusumetso kateng morerong wa Diepollo wa ho fumana batswadi ba hae. (2)

- 10.3 Ha Diepollo a ne a kgutlela ha Motsokapere kgetlo la bobedi, o ile a fihlelwa ke mehopollo e mengata kelellong ya hae. Bolela mohopollo o le mong feela oo a ileng a ba le wona. (1)
- 10.4 Hlalosa sepheo sa mongodi ka ho fa Diepollo difane tse pedi, e leng ya Lehlwenya le ya Moerane. (2)
- 10.5 Bontsha kamoo tikoloho e ammeng bophelo ba mophetwa wa sehlooho kateng. (2)
- 10.6 Ebe ho kopana ha Diepollo le nkgono Motsokapere, ho ile ha re senolela kamano efe pakeng tsa bona ba le babedi? Hlalosa kamoo kamano ena e ileng ya senoleha kateng. (3)

TEMA YA 2

Bala qotso ena ka hloko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile ka dikahare tsa buka kaofela.

Qalong ke tsebile ka ntate, mme o tla dumellana le nna hore ho ne ho le bohloko. Ha ke batle ho potlaka ke etse qeto ya hore Mmaelena e ne e le yena mme, ha ke hane ho ka nna ha etsahala hore e ne e le yena mme ya ntswalang. Phirimaneng ya tsatsi leo re ne re dutse tafoleng, e le nna, Matshediso, Mmannabi le bashemane ba bona ba babedi. Matshediso o ne a re ngwathetse bohobe ka mokopu wa sekele. Ke tlameha ho tseba, ke fumane nnete ka motho ya nang le lesedinyana. Ho bua nnete nna ke ne ke se na lona, ho jwalo le ka Mmannabi, feela a botsa nna.

'Feela hobaneng?'

'Mmannabi, le nna ke a ipotsa.' Ke Matshediso le yena a maketse. 'Nna ke hopola mohla a mpoellang hore ha ke tla rehwa lebitso la Matshediso, e ne e le hobane a tshedisehile ke ngwana wa hae ya kileng a mo siya ha habo.'

'Ngwana ya siilweng ha habo? Na o kile a hlalosa hore e ne e le ngwana mong, hona ha habo e ne e le hokae?' 'Mme o ne a sa bue ka ha habo. Le ha dikolo di kwetswe re ne re sa ete.'

- 10.7 Ke eng eo Diepollo a e tsebileng ka ntatae, mme ha etsahala eng ka Diepollo? (2)
- 10.8 Ha Diepollo a ne a ya ha Rammolutsi, o ile a kopana le Mmannabi. Ke sephetho sefe seo re neng re sa se lebella se ileng sa hlahella kopanong ee? (2)
- 10.9 Bomadimabe ba Diepollo e ne e le ho dula a fihla ka morao ho tseo a di fuputsang. Qolla mehlala e mmedi e nnetefatsang taba ena. (2)
- 10.10 O ka re maloma Diepollo, Theko, e ne e le motho wa semelo se jwang? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 10.11 Ke molaetsa ofe o fuperweng ke lebitso la Matshediso? Hlalosa o ipapisitse le diketsahalo tsa pale. (2)

- 10.12 Bolela hore sehlooho sa buka ena, se senola mookotaba wa buka ka tsela efe. (2)
- 10.13 Na ditaba tsena tse etsahallang Diepollo di a kgolweha bophelong ba nnete? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

[25]**KAPA****POTSO YA 11: MME – NP Maake**

Re ka akaretsa molaetsa wa mongodi pading ena ka maele a reng, 'pinyane ha e senye motse'. O itshetlehile ka ditaba tsa sengolwa sena, sekaseka kamoo mongodi a atlehileng kateng ho fetisa/finyelletsa molaetsa ona. Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400–450.

[25]**KAPA****POTSO YA 12: MME – NP Maake****TEMA YA 1**

Bala qotso ena ka hloko o nto araba dipotso tse e latelang. Tseba hore dipotso di itshetlehile ka dikahare tsa buka kaofela.

Ya tsholoha pula, e na eka ke ya medupe, e sa tlo kgaotsa kajeno lena. Lehadima le lona la laima le sa tswa laima, maru a thwathwaretsa ha bohloko. Tsena tsohle tsa tetebeetsa Dikeledi moyeng le ho feta. A hopola mantswe ohle a mmisi Lekena, ao a neng a sa ka a a utlwa ha a ne a buuwa, athe moya wona o a a utlwa. A nna a rotha ka bonngwe, polelo ka mora polelo, mme moelelo wa ona o ntse o hlaka, ho fihlela o mo kganyetsa hantle, a ba a bona moo a neng a lebisitse teng. Poropotlwana tsane tsa hae tsa bana a bona e se e le dintho disele, tse otileng, mahlo a kgohletse ke tlala, di bile di hlobotse. Ntlo yane ya hae e kgolo, e neng e na le disofa tse ntle tse bothobotho, le lefotha la dijo tse monate ka kitjhining, ya fetoha motlotlwana o lefifi, o se nang ke re le sengwathwana sa bohobe bo ommeng.

Tsa tla jwale ntho tsena, eka setshwantsho sa baesekopo, jwalo ka hola ha a ne a bona ntho tse ntle. Ditulo ka tlong di swahlamane, ere ha moeti a kena a re o a dula, ho thwe ho yena a dulele bankeng mane ...

- 12.1 Bolela hore se etsahalang qotsong e ka hodimo ke mofuta ofe wa kgohlano. Hobaneng o realo? (2)
- 12.2 Lefu la Mme le amme maikutlo a Mmateboho le Masesi ka tsela tse fapaneng. Ka ntlha e le nngwe, bontsha kamoo lefu lena le ammeng e mong le e mong kateng. (2)
- 12.3 Ke mofuta ofe wa tikoloho oo Dikeledi a holelang ho wona? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

- 12.4 Hlalosa sekapoloto sa padi ena o itshetlehile ka ho qaleha ha lenyalo la Dikeledi le Thollo. (4)
- 12.5 Na ebe ho a etsahala hore motho a ka sirelwa kapa a ke ke a tseba ho ya ho ile/molebe ka motho ya tlang ho mo nyala jwalo ka ha ho etsahetse ditabeng tsa Dikeledi? Hlalosa taba ena o be o tshehetse karabo ya hao. (2)

TEMA YA 2

Bala qotso ena ka hloko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile ka dikahare tsa buka kaofela.

Le ha re itse taba tsena di ne di ntse di hlaha mohopolong wa Mmateboho ha lekase le ntse le theohela ka lebitleng, tse ding tsa tsona di ne di sa ka tsa hlaha kamoo re di hlalosang kateng, hobane ha a ka a utlwa ha Masesi a ilo bolella Moleboheng taba tsena, kapa hona ho bona ha Mmatakato a kena ka tlong. Ha a ka a bona, empa o ne a hopolela leroothong, ha Mmatakato a phutha Mme matsoho, a mo kwahela ka kobo, a bile a tswa a tsamaya a ilo tsebisa basadi ba bang hore ka lapeng ha Mofokeng ho se ho hlahile mokgohlane. Tsohle di ne di lokiswe ke basadi ba dulang ba sebetsa lapeng motsheare. Mokgosi wa hlajwa ke bona, mme bohle ba phallela ho tlisa diphehiso le matshediso, hobane e bile bongata ba bona bo ne bo mo tseba mme enwa ya hlokaletseng, esitana le yena ya hlokaletseng.

Ha lekase le fihla le thetsa fatshe mobung, Mmateboho o ne a hopola ha monnae a fihla, a mmotsa hore mosadi enwa ya hlokaletseng ke mang. O ne a hopola hantle, a bile a mmona, monna wa hae ya raohileng, a eme hara ntlo, a batla ho tseba hore ke mang mosadi enwa.

- 12.6 Ke eng e entseng hore Rakgadi a shape Dikeledi ka mora hore a thonake sepatjhe? Araba ka polelo e le nngwe. (2)
- 12.7 Diseko o amana jwang le Mmateboho? (1)
- 12.8 Ke molaetsa ofe oo mongodi a o fetsetsang ho babadi ka padi ena ya Mme? (2)
- 12.9 Ke sephetho sefe se sa lebellwang se sibollotsweng ke Dikeledi malebana le lenyalo la hae? (2)
- 12.10 Ho ya ka boitshwaro ba Diseko o ka re e ne e le mophetwa wa mofuta ofe? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 12.11 Sepheo sa mongodi ke sefe ka ho sebedisa phanyeho/tiehisano/teketliso mohla Mme a neng a qala ho fihla ha Mmateboho? (2)
- 12.12 Bontsha ntlhakemo ya mongodi malebana le banna ba tlang ditoropong ka tsa mosebetsi, o itshetlehile ka bopaki bo kgolwehang ho tswa temeng. (2)

[25]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA B: 25

KAROLO YA C: TSHWANTSHISO/TERAMA

Araba potso ya buka eo o ithutileng yona feela karolong ena.

Ha o arabile potso ya moqoqo KAROLONG YA B, araba dipotso tse kgutshwane karolong ena. Ha o arabile dipotso tse kgutshwane KAROLONG YA B, araba ya moqoqo jwale.

POTSO YA 13: SEYALEMOYA – RH Moeketsi**O mo feleheditse – SM Mangali**

Sebopeho sa poloto ya tshwantshiso ke tsela eo mongodi a ralang ditaba tsa hae kateng ho dumella mmadi ho utlwisisa ditaba tseo a ba tlisetsang tsona. Tshwantshisong ena bontsha kamoo mongodi a re phuthullelang thekelo, kgolo ya diketsahalo, sehlohlolo le tharollo kateng. Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400–450.

[25]**KAPA****POTSO YA 14: SEYALEMOYA – RH Moeketsi****TEMA YA 1**

Bala qotso ena e latelang ka hloko, e be o araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile ka dikahare tsa terama kaofela.

Sekgobo sa Tshifanalehata – J Radebe

[Ke bosiu bo boholo, hole kwana dikgohlong moo ho tshabehang teng. Ho kena Tholang, kgarejana e dilemong tsa ho nyalwa. O bonahala a kgathatsehile.]

Tholang: E, Tholang moradi a le mong to! wa ntate Mokeo le mme Mmanthako. Thotholokwane le thatohatsi ya lapa lesa. Kajeno ke mona ke hlwahlwaela le masiu ka baka la moya ona wa bothuela o ntshitseng ka tlong heso ... Ho bohloko ka nnete. Ruri ho bohloko. Le ha ho le jwalo, pina ena e a nkgothatsa:

'Ke ya haeso ke ilo kopana,
Ke kopane le ntate Mokeo,
Ke kopane le mme Mmanthako.
Moya ona o a ntsukutla.
Kajeno ke a hlwahlwaela,
Ke qabane le ntate Mokeo.
Badimo ba ka, nthuseng,
Moya wa ka o kokobebe ...'

A nke ke itholele nna ngwana batho hobane pina ena le yona e eketsa mahlaba.

- 14.1 Ke bothata bofe boo Tholang a nang le bona temeng ena e ka hodimo? (1)
- 14.2 Hana ha seapadi se bua se le seng tshwantshisong, lewa lena le bitswang ho ya ka puo ya dingolwa? Bolela molemo wa lewa lena. (2)
- 14.3 Bolela mofuta wa kgohlano e hlahellang boipuisong bona, o be o tshehetse ntlha ya hao ka lebaka. (2)
- 14.4 Bothata ba Tholang bo amme dikamano pakeng tsa batswadi ba hae jwang? (2)
- 14.5 Hobaneng ha Ramanaka a lemosa batswadi ba Tholang hore ba se ke ba tshoha ha ba mmona nakong eo a neng a ba isa ho yena? (2)
- 14.6 Ebe tikoloho eo diketsahalo tsa tshwantshiso ee di neng di etsahalla ho yona ke ya mofuta ofe? Fana ka lebaka la karabo ya hao. (2)

TEMA YA 2

Bala qotso ena ka hloko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile ka dikahare tsa tshwantshiso/terama kaofela.

Ramanaka:	Le ha le sa mpotse lebaka la ho se lahle ditaola tjena, feela ke tla le jwetsa. Le tlile hoseng ho hotle, pele ho batho ba bang, mme kelello ena ya ka e sa le kaofela, hoo badimo ba ka ba ntseng ba nkapesitse kobo ena ya neo eo ba mphileng yona.
Mokeo:	Kgele! Ke bohlale bo bong bono! Tswela pele ntate, re mathateng mona ka nnete!
Ramanaka:	Le tle le mamedisise taba ena hantle. Le a batla mona moo le leng teng, mme le batla motho.
Mmanthako:	Basadi! ... Hm! E ka re taba tsena tsa hao di tla ba monate ntate Ramanaka. Bua ntate!
Ramanaka:	Motho eo le mmatlang o amana le lona ka madi. Feela motho eno o a kula mono moo a leng teng, o tshwerwe ke bohloko ba hlooho. Na ke a nepa kapa ke ka thoko ho seo le tlileng ka sona?
Mokeo:	O a tjhesa ntate, tswela pele!
Ramanaka:	Bohloko ba hlooho boo ke buang ka bona ke bongaka ba motho eo, bongaka ba bothuela!
Mmanthako:	Ao basadi! ... na ka nnete ntate o ka bua nnete e kaale? O ngaka ya nnete o a tseba ... ao, ngwana ka basadi! ...
Mokeo:	Butle wena Mmanthako ka ho etella Ramanaka pele!

- 14.7 O nahana hore ho ne ho tla etsahalang hoja Ramanaka o ne a ile a sebetsa ditaba tsa Tholang hantle? (2)
- 14.8 Maikutlo a Mokeo e ne e le afe mabapi le ho ya ngakeng ya setso, e leng Ramanaka? (2)
- 14.9 Bolela hore na batswadi ba Tholang ba ile ba mo dumella ho ya batla thuso ngakeng ya setso o be o fane ka lebaka la karabo ya hao. (2)
- 14.10 Ha o ne o le motswadi wa Tholang, mme o mo fumana a le maemong ao batswadi ba hae ba mo fumaneng a le ho ona, o ne o tla etsa jwang? (2)
- 14.11 Re ka hlalosa Mokeo ka hore ke sebakadi/setshwantshisi se tjihitja. Bolela hore na hobaneng re mo hlalosa ka tsela e tjena, mme o tshehetse karabo ya hao. (2)
- 14.12 Ramanaka ke ngaka e tletseng bolotsana. Tiisa taba ena ka lebaka. (2)
- 14.13 Ka dintlha tse pedi akaretsa ditaba tsa tshwantshiso ena ya 'Sekgobo sa Tshifanalehata'. (2)

[25]

KAPA**POTSO YA 15: HAESO MAFOTHOLENG – CJ Teleki**

Bophelo ba Molefi bo tsamaile bo ntse bo senyeha hobane e ne e le sebakadi se kgahlwang ke none e feta e hlotsa. Nnetefatsa polelo ena ka ho qoqa ka dibakadi tse pedi tsa basadi tseo Molefi a ileng a kgahlwa ke tsona, tse bileng le seabo ho heletseng/qetholeng/senyeng bophelo ba hae. Itshetlehe ka tseo ba di etsang tshwantshisong ho tiisa dintlha tsa moqoqo wa hao. Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400–450.

[25]

KAPA**POTSO YA 16: HAESO MAFOTHOLENG – CJ Teleki****TEMA YA 1**

Bala qotso ena ka hloko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile ka dikahare tsa tshwantshiso kaofela.

Mapetla:	Hoseng ke ile ka tsohella habo Molefi e le ha ke ne ke ilo di kototsa. Kwana ke ile ka ba maoto a matle hampe hobane ke ile ka fumana malomae Kgolwane a le teng. Kamoo ke ileng ka utlwa kateng, moeka o ne a tliilo buisana le Pitso ka ditaba tsa lenyalo la Molefi le Montsheng. Ha ba ntse ba buisana, ke ile ka utlwa hantle ka ditsebe tsena tsa ka ha sephoqo sane se Molefi se kwenehela Montsheng.
----------	--

Ngatane: Ke hantle ha kaakang banna! Ruri thupa yane ya hore o mphe yona e sebeditse hobane Molefi jwale o tliilo tshwara bothata ka bana bao ho thweng ba rutehile. Rona boNgatane re ba bona mehla ena mane Maseru. Etswe matsatsing ana ba hlwele mekwalaba hobane ba peretlisa taba ya hore ba lekana le banna. Taba e nngwe e ba sentseng ke ya hore ho thwe ba na le ditokelo tse tshwanang le tsa banna. Ke hore Lesotho la tla la re kgola ka hore le lahle mekgwa le ditlwaelo tsa lona ebe le nka tsa mafatshe a mang.

Ramafothole: Kana tau ya kgale o itse o ka etsa hore Molefi a theohe maemonyaneng ao a hae?

- 16.1 Puisanong ena e ka hodimo ke sephiri/morero ofe o utullwang ke dibapadi tse na tse ntseng di buisana? (2)
- 16.2 Ke nnete hore pelo ya motho ke kweetsa e tebileng. Bolela ketsahalo e le nngwe feela e bontshang hore Jwalane o ne a fela a na le pelo e tebileng. (2)
- 16.3 Molefi ke mofuta ofe wa sebakadi? Tiisa karabo ya hao ka lebaka. (2)
- 16.4 Ke dintlha dife tse lemohuwang ke bakadi ba tshwantshiso ena empa di patetswe sebakadi sa sehloho? (2)
- 16.5 Sehlohlolo sa terama ena se iponahatsa ketsahalong efe? (2)
- 16.6 Ngatane o re dikgarebe tse rutehileng di tla tshwarisa Molefi bothata. Bontsha nnete ya sena ka ho bolela ketsahalo e le nngwe feela e ileng ya etswa ke Morongwe e nnetefatsang maikutlo ana a Ngatane. (2)
- 16.7 Molefi o ile a kwenehela Montsheng eo e leng ngwana wa setsoha le pelo ya maobane. Ketsahalo ee e bile le ditlamorao dife bophelong ba Molefi? (2)

TEMA YA 2

Bala qotso ena ka hloko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile ka dikahare tsa tshwantshiso kaofela.

Takadimane: Ke tjhaella taba ya Mofammere monwana, le hoja ke sa tsebe hore Ngatane le Ramafothole ba entse eng. Lebaka le etsang hore ke tjhaelle taba ya hao monwana ka lona ke hobane ke nahana hore Molefi o sentswe pelo ena ya hae ka ditlhare. Ha ho na hore Molefi a ka kwenehela Montsheng ka lebaka le fokolang leo a reng o mo kwenehela ka lona. Molefi monna heso, ha eba o se o lebetse hore o ngwana Mosotho, dikgomo di tla fula hodima hao.

Mofammere: Jwale o tla ka tse ding. Tsa hore Molefi o kwenehetse Montsheng di ntjha tsebeng tsa ka. Molefi monna heso, na ke wena ya ka mpatelang tabahadi e kanakana? Molefi, a ko tlohele ho fetlama hobane le a benya, mme ha mmamorao le tla duma.

Molefi: Ke ntse ke mametse ditaba tsa lona ka tsebe e lethwethwe. Tabeng ya pele, le lokela ho tseba hore ke sebetsa le mashomeshome a batho. Hape le lokela ho tseba hore batho ha ba tshwane. A ke le mpoelleng hore na ho ka ba jwang ha e ka ya re ha ke qala ho qabana le motho feela ka be ke se ke mo tjhentjha? Hona e be nka kopa hore sera se seng le se seng sa ka ke se tjhentjhe.

- 16.8 Molefi o ne a sentswe pelo ka ditlhare. Hlalosa seo Molefi a ke keng a se phethisa ho ya ka karabo ya hae ho se buuwang ke metswalle ya hae. (2)
- 16.9 Hlalosa semelo sa Ngatane ka ntlha e le nngwe feela, mme o be o tshehetse karabo ya hao. (2)
- 16.10 Hlalosa kamoo bodumedi ba Pitso bo ammeng sebakadi sa sehlooho kateng. (2)
- 16.11 Bapisa tikoloho ya Maseru le ya Mafotholeng, o be o tshehetse papiso eo ka ketsahalo e tswang tshwantshisong. (3)
- 16.12 Akaretsa maikutlo a batswadi ba Molefi mabapi le sephetho seo ba neng ba sa se lebella nakong eo Molefi a neng a kwenehela Montsheng, eo ba neng ba se ba mo nkile jwalo ka ngwetsi ya bona. (2)

[25]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA C: 25
MATSHWAO OHLE A PAMPIRI ENA: 80